

СЕКЦІЯ 2 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.977; 65.012.23

Борісов О.Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри прикладної економіки
Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

Караман О.А.
*студентка
Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ

PROSPECTS FOR EU-UKRAINE COOPERATION IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL INNOVATION

АНОТАЦІЯ

У даній роботі розглянута проблематика соціальних інновацій як відносно нова складова економічних досліджень на прикладі співробітництва України та Європейського Союзу. Особливу увагу буде приділено виключно новій програмі співробітництва «Горизонт-2020», призначення якої об'єднати все фінансування досліджень та інновацій в ЄС. Ця програма буде впроваджена в період з 2014 по 2020 рік після обговорення з Європейською Радою та Європейським Парламентом.

Ключові слова: «Горизонт-2020», науково-технічне співробітництво, інновації, економічні дослідження, Європейський Союз.

АННОТАЦИЯ

В данной работе рассмотрена проблематика социальных инноваций как относительно новая составляющая экономических исследований на примере сотрудничества Украины и Европейского Союза. Особое внимание будет уделено исключительно новой программе сотрудничества «Горизонт-2020», предназначение которой объединить все финансирование исследований и инноваций в ЕС. Эта программа будет внедрена в период с 2014 по 2020 год после обсуждения с Европейским Советом и Европейским Парламентом.

Ключевые слова: «Горизонт-2020», научно-техническое сотрудничество, инновации, экономические исследования, Европейский Союз.

ANNOTATION

In this paper consider the problems of social innovation as a relatively new component of economic research on the example of cooperation between Ukraine and the European Union. Particular attention will be paid entirely new cooperation program «Horizon 2020», the purpose of which is to unite the funding for research and innovation in the EU. This program will be implemented in the period from 2014 to 2020 after discussions with the European Council and the European Parliament.

Keywords: «Horizon-2020», scientific and technical cooperation, innovation, economic research, European Union.

Постановка проблеми. У контексті непростієї геополітичної ситуації, що склалася наразі в Україні, ЄС було запропоновано Рамкову про-

граму «Горизонт-2020», яка покликана сприяти значно більшій зорієнтованості на європейські пріоритети розвитку наукових досліджень, полегшити науково-технічне співробітництво, спрямоване на створення нових технологічних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії і практики інноваційних процесів у різні часи досліджували вчені, серед яких Дж. Бейлі, Г. Бірман, Д. Дойл, С. Майерс, Є. Менсфілд, Ф. Ніксон, І. Перлакі, Є. Роджерс, Д. Стеченко, Б. Твіст, Р. Фостер, В. Хартман, Т. Хачатуров, Й. Шумпетер та ін. Але деякі аспекти інноваційних процесів, що пов'язані зі сталим розвитком в умовах світової глобалізації, вимагають додаткового поглибленого вивчення. Досягнення науково-технологічного розвитку розповсюджуються на виробництві у вигляді інновацій. Динамічність, складність, суперечливість процесів, які відбуваються у світовій економіці, потребують свого пояснення, узагальнення, пояснення з позицій структури, логічної організації, методів та принципів діяльності. При цьому, варто використати результати наукових пошуків з проблематики цивілізаційної структури сучасного світу, аналізу кожного з її елементів, взаємозв'язків та взаємовпливу між цими елементами. Найбільш ґрунтовними напрацюваннями з проблем і перспектив розвитку світових цивілізацій можна вважати ряд публікацій співробітників Інституту світової економіки та міжнародних відносин під керівництвом академіка Ю.М. Пахомова. Цивілізаційна структура сучасного світу розглядається в двох вимірах. У першому випад-

ку його аналіз проводиться з позицій концепції «світ – системи». Вона передбачає визначення «світового системного ядра» – групи найбільш розвинутих країн, «напів-периферії» – країн середнього розвитку і «периферії» – бідних та економічно відсталих аграрно-сировинних країн з низькими, а то й від'ємними показниками темпів розвитку [1, с. 118].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішньому етапі розвитку міжнародних економічних відносин для українських вчених є досить популярна тема інтеграції, яка всебічно розглядається в усіх періодичних виданнях.

Незважаючи на численні економічні та політичні проблеми, які підсилені економічною кризою держави, Україна все ж таки намагається втілити в життя власну зовнішньоекономічну концепцію, основою якої є європейський вибір, перспективна мета приєднання до ЄС, а також розвиток двосторонніх економічних відносин із Францією, Італією, Німеччиною.

Так головними невирішеними проблемами залишаються:

1) обмеженість надійного джерела та потенціалу розвитку експортних можливостей – стійкого плато спроможного внутрішнього ринку;

2) нестійкі позиції України в сфері високих технологій, низький рівень розвитку НТП;

3) недостатній рівень розвитку сучасної інфраструктури, а найбільш інформаційної і транспортної, та видів діяльності, що підтримують присутність українських виробників на міжнародних ринках;

4) невисокий рівень конкурентоспроможності українських виробників, їх товарів і послуг та економіки країни в цілому, брак кваліфікованих кадрів;

5) відсутність масштабних інвестицій в економіку України;

6) труднощі створення й розвитку фондового ринку. Без нього, без вільного ринку капіталів майже не можливо здійснити прискорену модернізацію.

Незважаючи на перешкоди, інтегративні процеси все ж відбуваються, бо не тільки Україна зацікавлена в ЄС, а і ЄС певною мірою зацікавлений в українському ринку, але за умови вирішення проблеми бідності, яка нині є дуже гострою.

Постановка завдання. Головною метою цієї роботи є висвітлення шляхів розвитку співробітництва між Україною та Євросоюзом за допомогою програми «Горизонт-2020», завданням якої є економічне зростання за рахунок використання інноваційних методів у науці та промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейською Комісією розпочато нову Рамкову програму науково-технічного співробітництва «Горизонт-2020», мета якої – поєднати фінансування наукових досліджень, розроблення нових технологій та інноваційного промислово-

го виробництва в ЄС у період з 2014 по 2020 рр. Вона має замінити і поєднати всі існуючі нині програми ЄС з фінансування досліджень та інновацій, включаючи Сьому Рамкову програму з досліджень, Рамкову програму з конкурентоспроможності та інновацій і діяльність Європейського Інституту Інновацій та Технологій. Назва нової програми ЄС з фінансування досліджень та інновацій – «Горизонт-2020» підкреслює прагнення забезпечити розвиток нових ідей, економічне зростання та робочі місця на майбутнє. «Горизонт-2020» закликає сприяти значно більшій орієнтованості на європейські пріоритети розвитку наукових досліджень, полегшити науково-технічне співробітництво, що направлено на створення нових технологічних рішень [2].

Програма «Горизонт-2020» має ряд нових рис, які дозволяють їй відповідати меті сприяння економічному розвитку та боротися з соціальними викликами. Зокрема, ця програма має такі нові риси:

- Значне спрощення фінансування завдяки полегшенню структури програми, розробці спільного набору правил, скорочення бюрократичної тяганини за допомогою простій схемі відшкодування витрат;

- Інтеграція досліджень та інновацій завдяки забезпеченню безперешкодного та узгодженого фінансування від ідеї до виходу на ринок;

- Надання більших можливостей новим учасникам та молодим перспективним науковцям для розвитку своїх ідей та отримання фінансування.

З січня 2014 року вступає в дію нова Рамкова програма «Горизонт-2020», яка сприяє розвитку науково-технічного співробітництва країн-членів ЄС. Програма спрощує процедури передачі та введення нових проектів для країн-учасниць [3].

Особливого розвитку досягла програма FP7 (Сьома рамкова програма), створена для співробітництва в сфері наукових досліджень країн-учасниць ЄС на період 2007-2013 роки. Вона виділяє основні перспективні напрями фінансування проектів: навколишнє середовище (приблизний рівень успішності становить 16%), транспорт (приблизний рівень успішності становить 13%). Проекти за програмою мобільності для молодих вчених фінансуються з середнім рівнем успішності 48%. Такі напрями, як «Нано технології, нано науки та нові технології», «Здоров'я» не є настільки вдалимими, ніж згадані напрями, середній рівень успішності становить 3-4%.

Основною метою утворення та запровадження програми «Горизонт-2020» є поєднання фінансування науково-дослідницьких робіт, розробка інноваційних технологій для країн-учасниць ЄС у період 2014-2020 років. Дана програма повинна замінити програму FP7 (Сьома рамкова програма).

Україна може приєднатись до декількох завдань стратегії Європи:

1) «smartgrowth» – інтелектуальне зростання, що означає пріоритетне завдання розвитку економіки, при підвищенні рівня освіти та введення інновацій.

2) «sustainablegrowth» – включає в себе складові стабільного розвитку, ефективне використання ресурсів тощо;

3) «inclusivegrowth» – переорієнтація економіки на соціальну частину, високі показники зайнятості тощо.

З метою покращення фінансування науково-дослідницької сфери програма передбачає використання 3% від ВВП країн-учасниць. Програма сприятиме поліпшенню міжнародного науково-технічного співробітництва країн ЄС, зосередить увагу на найбільших європейських проблемах та пріоритетах розвитку. Щоб не послабити свої позиції у світі Європа впроваджує «Горизонт-2020» з ціллю спрощення процедури обміну технологіями, що полегшить співробітництво між країнами, що принесе позитивний результат для учасників [4].

Євросоюз є другим найбільшим торговельним партнером України. У 2012 році експорт українських товарів до ЄС склав 28,7%, а ім-

порт з ЄС – 39,1%. У 2012 році загальний товарообіг між Україною та ЄС сягнув 36,6 мільярдів євро (у порівнянні з 2011 роком товарообіг збільшився на 5,8%).

До товарів основної категорії, що експортуються з України до ЄС, відносяться чорний метал, залізна руда, електричні машини та зернові культури. Основна категорія товарів, що імпортується з ЄС представлена транспортним обладнанням, хімічними речовинами, текстилем та одягом, а також сільськогосподарською продукцією [5] (табл. 1).

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу, у тому числі з Європейським Союзом у 2011-2012 роках.

Основні торговельні партнери України за вказаний період:

Німеччина (18,6%), Польща (12,7%), Італія (9,7%), Великобританія (6,2%), Угорщина (5,6%).

Основна частка українського експорту припадала на:

Польщу (13,0%), Італію (12,5%), Німеччину (10,1%), Іспанію (7,7%), Угорщину (7,6%), Великобританію (6,1%).

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу, у тому числі з Європейським Союзом 2011-2012 роках.

(млн дол. США)

	2011 рік	2012 рік	2012/2011	
			млн дол.	%
ЗТО всього по Україні	171 044,2	173 701,7	2 657,5	101,6
<i>у т.ч. ЗТО з ЄС</i>	<i>50 726,4</i>	<i>50 703,9</i>	<i>-22,5</i>	<i>99,96</i>
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	<i>29,7%</i>	<i>29,2%</i>	-	-
Експорт всього з України	82 202,1	82 337,4	135,3	100,2
<i>у т.ч. експорт до ЄС</i>	<i>21 579,7</i>	<i>20 876,0</i>	<i>-703,7</i>	<i>96,7</i>
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	<i>26,3%</i>	<i>25,4%</i>	-	-
Імпорт всього до України	88 842,1	91 364,3	2 522,2	102,8
<i>у т.ч. імпорт з ЄС</i>	<i>29 146,7</i>	<i>29 827,9</i>	<i>681,2</i>	<i>102,3</i>
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	<i>32,8%</i>	<i>32,6%</i>	-	-
Сальдо всього по Україні	-6 640,0	-9 026,9	-2 386,9	135,9
<i>у т.ч. з ЄС</i>	<i>-7 567,0</i>	<i>-8 951,9</i>	<i>-1 384,9</i>	<i>118,3</i>

Згідно з даними Держстату

Таблиця 2

Зовнішня торгівля товарами та послугами України з країнами світу, у тому числі з Європейським Союзом (млн дол. США) за 2012-2013 роки

	2012 рік	2013 рік	2013/2012	
			млн дол.	%
ЗТО всього по Україні	128 410,0	117 230,2	-11 179,8	91,3
<i>у т.ч. ЗТО з ЄС</i>	<i>36 848,2</i>	<i>37 040,4</i>	<i>192,2</i>	<i>100,5</i>
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	<i>28,7%</i>	<i>31,6%</i>	-	-
Експорт всього з України	61 092,3	55 697,2	-5 395,1	91,2
<i>у т.ч. експорт до ЄС</i>	<i>15 185,2</i>	<i>14 629,3</i>	<i>-555,9</i>	<i>96,3</i>
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	<i>24,9%</i>	<i>26,3%</i>	-	-
Імпорт всього до України	67 317,7	61 533,0	-5 784,7	91,4
<i>у т.ч. імпорт з ЄС</i>	<i>21 663,0</i>	<i>22 411,1</i>	<i>748,1</i>	<i>103,5</i>
<i>Питома вага в загальному обсязі</i>	<i>32,2%</i>	<i>36,4%</i>	-	-
Сальдо всього по Україні	-6 225,5	-5 835,8	389,7	
<i>у т.ч. з ЄС</i>	<i>-6 477,8</i>	<i>-7 781,8</i>	<i>-1 304,0</i>	

Згідно з даними Держстату

Основні країни-імпортери:

Німеччина (24,5%), Польща (12,6%), Італія (7,7%), Великобританія (6,2%), Франція (6,1%) [6] (табл. 2).

У січні-вересні поточного року обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС становив 31 492,3 млн дол. США або 30,8% від усього обсягу торгівлі товарами України. Експорт товарів до країн ЄС за вказаний період склався в обсязі 12 037,0 млн дол. США та в порівнянні з аналогічним періодом 2012 р. знизився на 2,7 відсоткові пункти. У свою чергу, обсяг імпорту товарів з країн ЄС зріс на 2,7 відсоткові пункти та склав 19 455,3 млн дол. США. У двосторонній торгівлі товарами продовжує зберігатися від'ємне сальдо, яке за три квартали 2013 р. становить 7 418,3 млн дол. США та зросло в порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 845,0 млн дол. США.

Основна частка українського товарного експорту спрямовувалася до Польщі (15,1%), Італії (14,1%), Німеччини (10,0%), Угорщини (9,8%) та Нідерландів (6,0%) [7].

Тож, для втілення програми розвитку ЄС до 2020 року запропоновано створити структуру програми «Горизонт-2020», яка стане фінансовим інструментом програми та стратегії Європи до 2020 року. Головною концепцією є створення нового суспільства, нового формату мислення європейців. Спрощення процесу співробітництва країн Європи допоможе поєднати зусилля з метою подолання проблем регіону та покращення позицій регіону у світі.

Програма «Горизонт-2020» з бюджетом більше 80 млрд євро має певні завдання:

- промислове лідерство в сфері інновацій,
- вирішення соціальних проблем,
- покращення наукової бази Європи тощо.

Увага буде зосереджена на соціальних факторах (здоров'я, транспорт, енергетика тощо), також введена полегшена участь у програмі науково-дослідницьким інститутам та університетам. Тому учасники мають відповідати вимогам наукового лідерства, задовольняти соціальні вимоги та практикувати у своїй діяльності інноваційне виробництво тощо.

Орієнтовний більш детальний розподіл фінансування за програмою «Горизонт-2020» є таким (у мільйонах євро):

I. «Передова наука», зокрема:	27818
1. Європейська рада з наукових досліджень	15008
2. Майбутні та новітні технології	3505
3. Акції фонду Марії Кюрі з навчання та кар'єрного розвитку	6503
4. Європейські наукові інфраструктури (включаючи електронну інфраструктуру)	2802
II. «Лідерство у промисловості», зокрема:	20280
1. Лідерство у високоефективних та промислових технологіях	15580, 500 з яких на ЄІТ

2. Доступ до ризикового фінансування	4000
3. Інновації в малих та середніх підприємствах	700
III. Суспільні виклики, зокрема:	35888
1. Охорона здоров'я, демографічні зміни та добробут	9077, з яких 292 для ЄІТ
2. Продовольча безпека, стійке сільське господарство, морські дослідження та біоекономіка.	4694, з яких 150 для ЄІТ
3. Безпечне, чисте та раціональне використання енергії	6537, з яких 210 для ЄІТ
4. Раціональний, «зелений» та інтегрований транспорт	7690, з яких 247 для ЄІТ
5. Запобігання змінам клімату, ефективне використання ресурсів та сировини	3573, з яких 115 для ЄІТ
6. Самодостатні, інноваційні та захищені суспільства	4317, з яких 138 для ЄІТ
Європейський Інститут Інновацій та Технологій	1542+1652
Неядерні прями дії Спільного дослідницького центра	2212
РАЗОМ	87740

Метою програми є запровадження інновацій у різних сферах, тому фінансується Європейський інститут інновацій та технологій (European Institute of Innovation and Technology) на загальну суму $1542+1652=3194$ млрд євро, де:

1542 млрд євро – запланована бюджетна сума для ЄІТ

1642 млрд євро – додаткові відрахування з підпорядкованих областей фінансування трьох основних частин бюджету програми «Горизонт-2020».

Для участі в програмі учасники повинні відповідати певним вимогам і виконувати певні правила:

- 1) пристосованість програми до інноваційного циклу;
- 2) однаковий податковий рівень, фінансування проводиться країнами ЄС;
- 3) високий рівень ступенів оцінки проектів;
- 4) багатостороннє вигідне співробітництво країн-членів ЄС;
- 5) полегшені правила інтелектуальної власності: нові форми доступу до отриманих результатів дослідження;
- 6) полегшення правил контролю витрат та аудиту.

Щодо міжнародної співпраці, то співпраця з партнерами з третіх країн необхідна для досягнення багатьох цілей програми. Міжнародне науково-технічне співробітництво є основним у створенні, запровадженні нових технологій та дослідженні нових областей науки. Створення умов для вільного пересування дослідників є основою успіху такого масштабу програми [8]. Співпраця за умовами Рамкової програми «Горизонт-2020» включає міжнародне науково-технічне співробітництво з країнами:

- Індустріалізовані країни з перехідною економікою;
- Країни сусіди та асоційовані члени ЄС;
- Країни, що розвиваються.

Рамкова програма відкрита і для країн, які готуються до вступу в ЄС, та потенційних країн-кандидатів у члени ЄС, які відповідають критеріям:

- високий інноваційний та науковий потенціал;
- участь у науково-інноваційних програмах ЄС;
- економічна співпраця ЄС;
- приналежність до Європейської політики добросусідства [9].

Висновки. Програма «Горизонт-2020» встановлює загальні принципи для участі організацій з третіх країн та міжнародних організацій. Оскільки наукові дослідження та інновації значно виграють від відкритості до третіх країн, програма «Горизонт-2020» продовжуватиме застосовувати принцип загальної відкритості, сприяючи спільному доступу до програм третіх країн. Але, у певних областях можна рекомендувати обережніший підхід для захисту європейських інтересів. Крім того, буде впроваджений ряд цільових акцій, зважаючи на стратегічний підхід до міжнародної співпраці на основі загальних інтересів та взаємної вигоди, та сприяючи координації та спільному підвищенню ефективності діяльності країн-учасниць.

Україна зацікавлена в якісному розширенні співробітництва з Європейським Союзом у науково-дослідній і технологічній сферах, серед основних пріоритетів співпраці Урядом України визначена рамкова програма ЄС «Горизонт-2020». Але, враховуючи те, що Україна значно повільніше розвиває свою економіку і ще не досягла європейських стандартів економічного розвитку і повільно впроваджує нові технології на підприємствах виробничої галу-

зі, нам варто значно більше уваги приділити інноваційним процесам у виробництві, перш ніж приступати до виконання програми «Горизонт-2020» у межах нашої держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Цивилизационная структура современного мира. В 3-х томах. Том 1. Глобальные трансформации современности / Под ред. академика НАН Украины Ю.Н. Пахомова и доктора философских наук Ю.В. Павленко. – К.: Наук. думка, 2006. – 686 с
2. Офіційний сайт Рамкової програми «Горизонт-2020» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=home&video=none.
3. Рамкова програма «Горизонт-2020» Київ. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT ETS.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fp7-ncp.kiev.ua/assets/Horizont_2020/Horizon2020.pdf.
4. Офіційний сайт Європейського союзу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/UA/Pages/default.aspx>.
5. Сайт Представництва Європейського Союзу в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine_trade_relation/bilateral_trade/index_uk.htm.
6. Офіційний веб-портал Антимонопольного комітету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/96612.jsessionid=A58FDC03C98A01243D86DA6627B64E54.app4:1>.
7. Офіційний сайт Представництва України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>.
8. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing Horizon 2020 – The Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020) (Brussels, XXX, COM(2011) 809/3).
9. Horizon 2020 – The Framework Programme for Research and Innovation (Brussels, XXX COM(2011) 808/3).